

SPRENDIMO UŽ AKIŲ INSTITUTAS UŽSIENIO VALSTYBIŲ CIVILINIO PROCESO ĮSTATYMUOSE: REIKŠMĖ, PRIĖMIMO SĄLYGOS IR APSKUNDIMAS

Doktorantas Dainius Pelenis

Lietuvos teisės universitetas, Teisės fakultetas, Šeimos teisės ir civilinio proceso katedra
Ateities g. 20, 2057 Vilnius
Telefonas 71 45 93
Elektroninis paštas dainius.pelenis@roedl.lt

Pateikta 2001 m. balandžio 27 d.

Parengta spausdinti 2002 m. birželio 26 d.

*Recenzavo Lietuvos teisės universiteto Teisės fakulteto Šeimos teisės ir civilinio proceso katedros vedėjas
dr. Virgilijus Valančius ir Vilniaus universiteto Teisės fakulteto prodekanas docentas dr. Vytautas Nekrošius*

S a n t r a u k a

Šiame straipsnyje aptariamas sprendimo už akių institutas. Nagrinėjami tam tikri klausimai, pavyzdžiui, galimybė vilkinti procesą neatvykstant be pateisinamos priežasties į bylos nagrinėjimą, sprendimo priėmimas už akių kaip tokios situacijos išsprendimas, šio sprendimo reikšmė, priėmimo sąlygos ir apskundimas.

Pažymėtina ir tai, kad Lietuvos teisinė sistema turėtų būti papildyta nauju institutu – sprendimo priėmimu už akių. Naujojo Lietuvos civilinio proceso kodekso rengimo darbo grupė ir įstatymų leidėjas, priimdamas šį naują mūsų šalies teisės sistemos „kūrinių“, turėtų atsižvelgti ir į užsienio šalių naujausias sprendimo už akių teisinio reguliavimo tendencijas bei teismų praktiką, taip pat ir į tarpukario Lietuvoje galiojusias tradicijas.

I. „Sprendimo už akių“ sąvoka ir reikšmė

Galimybė vienai iš šalių neatvykti į teismo posėdį ir taip vilkinti ginčo sprendimą yra didelė kliūtis įgyvendinant proceso koncentruotumo principą. Šią kliūtį dauguma valstybių (Vokietija, Austrija, Rusija, Prancūzija ir kt.) įveikia pasitelkusios sprendimo priėmimo už akių institutą [5, p. 115]. Šio instituto atsiradimą lėmė tam tikros aplinkybės: siekimas paspartinti ginčų nagrinėjimą teismuose, supaprastinti bylų sprendimą, sumažinti teisėjams tenkančią didelį darbo krūvį ir t. t. Tačiau pagrindinis tikslas – greičiau ginti pažeistas asmens civilines teises, nes dažnai teismuose susiklostydavo tokia situacija, kai atsakovas, neturėdamas jokių svaresnių argumentų sau apginti, siekdavo bet kokiomis priemonėmis užvilkti jam nepalankaus sprendimo priėmimą. Dėl to kentėdavo ir niekuo dėto ieškovo interesai. Dar XX a. pradžioje VI. Mačys rašė, jog atsakovas „nestoja į procesą dėl įvairių priežasčių, o dažniausiai, kai jis neturi kuo atsikirsti arba tyčia nori užtęsti bylą“ [2, p. 287], todėl buvo įvestas sprendimo už akių (*default judgement; judgement par default; Versäumnisurteil*) institutas kaip priemonė, užkertanti kelią teismo sprendimo priėmimo atidėjimui dėl šalies neatvykimo į žodinį bylos nagrinėjimą.

Jau romėnų teisėje buvo numatyta galimybė greičiau ginti ieškovo teises tokiu atveju, kai atsakovas vengdavo teismo. Tokiu atveju pretorius išduodavo ieškovui *missio in possessionem*, tai yra perduodavo jam valdyti ginčijamą daiktą arba visą atsakovo turtą [4, p. 57]. Pagal senąją vokiečių teisę procese nedalyvaujančiam asmeniui buvo taikomos įvairios sankcijos (pvz., baudos), o pagal kanonų procesą – ekskomunikacija tol, kol jis neatvyks į

teismą. Tačiau dažniausiai tokios priemonės savo tikslo nepasiekdavo. XV ir XVI a. Vokietijoje ir Italijoje paplito nuomonė, jog atsakovo neatvykimas turėtų būti prilyginamas romėnų *litis contestatio negativa*, tai yra negalimumui perkelti ginčo nagrinėjimo į *in iudicium* – antrąją stadiją, kai ginčą sprendžia teisėjas, todėl remiantis ieškovo pateiktais įrodymais reikia priimti jam palankų sprendimą. Tokio „vienpusiškai pagrįsto“, dažniausiai neteisingo sprendimo nebuvo galima skųsti ir keisti, todėl šis institutas buvo tobulinamas. Pavyzdžiui, Prancūzijos civiliniame procese buvo įvesta taisyklė (1667 m. *Ordonenc*), pagal kurią atsakovui neatvykus būdavo priimamas sprendimas *par default*. Tačiau toks sprendimas galėjo būti atšauktas paprastu atšaukimu (*opposition*), tai yra atsakovui vėliau atvykus į bylos nagrinėjimą. Panašios nuostatos buvo įtvirtintos ir 1877 m. Vokietijos, ir 1895 m. Austrijos ZPO, tačiau papildomai buvo nustatyta galimybė sprendimą už akių priimti ir ieškovo atžvilgiu [7, p. 162–163]. Praleidus terminą, nustatytą atsiliepimui į ieškinį surašyti, ir neatvykus į teismo paskirtą bylos nagrinėjimo posėdį neatvykęs asmuo esant priešininko reikalavimui būdavo tarsi „eliminuojamas“ su savo teiginiais ir ginčas būdavo nagrinėjamas remiantis tik nagrinėjime dalyvaujančio asmens pateiktais įrodymais.

Taigi sprendimą už akių trumpai galima apibūdinti taip: tai sprendimas, priimamas supaprastinta tvarka esant ieškovo sutikimui, kai bylos nagrinėjime nedalyvauja tinkamai apie bylos nagrinėjimo laiką ir vietą informuotas atsakovas. Sprendimas už akių gali būti priimtas ir neatvykusio ieškovo atžvilgiu atmetant jo pareikštą ieškinį, o jeigu yra pareikštas ieškoviui priešieškinys – patenkinant jį.

Kaip savotišką sprendimo už akių institutą galima būtų vertinti galiojančio Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – CPK) 181 straipsnio II dalį, kurioje numatyta, jog atsakovui, kuriam buvo tinkamai pranešta apie teismo posėdį, neatvykus į bylos nagrinėjimą ir nepateikus atsiliepimo į ieškinį laikoma, kad šis pripažįsta ieškinį, ir byla nagrinėjama jam nesant. Tačiau tai iš esmės neracionali ir ydinga norma. Visų pirma teismo sprendimo priėmimas turi būti grindžiamas byloje surinktais įrodymais, o ne atsakovo atvykimu ar neatvykimu. Atsakovui pripažinus ieškinį ieškoviui praktiškai nebūtina įrodinėti savo reikalavimo pagrįstumo, todėl tokia nuostata turėtų būti vertinama tik kaip atsakovo nenoras gintis nuo jam pareikšto ieškinio, bet ne kaip ieškovo reikalavimų pripažinimas. Antra, pagal CPK 186 straipsnio II dalį atsakovas ieškinį gali pripažinti tik dviem formomis: raštu arba žodžiu teismo posėdyje. 1998 m. gruodžio 10 d. priimtame CPK pakeitimo ir papildymo įstatyme (pakeitimų tikslas – civilinių ginčų nagrinėjimo supaprastinimas ir pagreitinimas) ši nelogiška norma nebuvo pataisyta, nors beveik visose užsienio šalyse ir tarpukario Lietuvoje buvo žinomas sprendimo už akių institutas, plačiai taikomas nagrinėjant civilines bylas. Antai Anglijos statistikos duomenys rodo, jog už akių priimtų sprendimų tiek Aukščiausiąjame Teisme, tiek ir grafysčių teismuose yra gerokai daugiau nei įprastų teismo sprendimų [8, p. 256]. Kaip viena iš tokios tendencijos priežasčių yra nurodoma tai, kad dažniausiai atsakovas dėl vienokių arba kitokių aplinkybių yra įsitikinęs proceso vedimo, o kartu ir gynybos beviltiškumu. Vokietijoje paskaičiuota, jog vien tik atsakovų nenaudai priimtų sprendimų už akių skaičius apylinkių teismuose 1989 metais siekė 25 proc., o žemės teismuose – 18 proc. visų teismo priimtų sprendimų [9, p. 142–143].

Toliau šiame straipsnyje pamėginsime detaliau panagrinėti užsienio šalių ir tarpukario Lietuvos civilinio proceso įstatymuose įtvirtintas sprendimo už akių instituto teisinio reguliavimo nuostatas.

II. Sprendimo už akių priėmimo sąlygos ir tvarka

Kad teismas galėtų priimti sprendimą už akių, paprastai daugumos šalių civiliniai procesiniai įstatymai reikalauja trijų sąlygų.

Visų pirma atsakovas turi būti tinkamai informuotas apie bylos nagrinėjimo vietą bei laiką ir byloje turi būti tai patvirtinantys dokumentai. Informavimui taikomos bendrosios pranešimo apie bylos nagrinėjimą nuostatos. Tačiau būtina turėti omenyje ir tai, jog atsakovas bylą nagrinėjant teisme gali nedalyvauti dėl įvairių priežasčių. Pavyzdžiui, atsakovas sušergera, išvyksta į komandiruotę arba dėl kitų svarbių priežasčių negali dalyvauti posėdyje ir

apie tai praneša teismui; atsakovas prašo nagrinėti bylą jam nedalyvaujant; abi šalys, neprašiusios bylą nagrinėti joms nedalyvaujant, neatvyksta į teismo posėdį; pats atsakovas nedalyvauja, tačiau atvyksta jo atstovas ir pan. Tokiomis aplinkybėmis priimtas sprendimas nelaikomas sprendimu už akių. Pavyzdžiui, Vokietijos ZPO 335 straipsnis nustato, kad prašymas priimti sprendimą už akių arba sprendimą remiantis byloje esančiais įrodymais (*Urteil nach Lage der Akten*) yra atmetamas, kai: 1) pasirodžiusi šalis dėl svarbių priežasčių negali teismui pateikti naujų būtinų įrodymų; 2) neatvykusi į posėdį šalis buvo iškviesta nesilaikant nustatytos tvarkos; 3) neatvykusiai šaliai pavėluotai buvo įteikti rašytiniai priešininko paaiškinimai; 4) atsakovui apskritai nebuvo pranešta apie žodinio bylos nagrinėjimo laiką ir vietą, arba neišaiškintas tokio termino nustatymo turinys ir padariniai. Be to, teismas atideda prašymo priimti sprendimą už akių arba sprendimą remiantis byloje esančiais įrodymais nagrinėjimą tais atvejais, kai, teismo manymu, posėdžio pirmininko nustatytas bylos nagrinėjimo teismo posėdyje arba pakvietimo terminas yra akivaizdžiai per trumpas, kad šalis atvyktų, arba šaliai ne dėl jos kaltės buvo kliūčių atvykti į posėdį (ZPO 337 str.).

Antra, sprendimas už akių priimamas tik esant atvykusios šalies prašymui. Žinoma, praktiškai tai yra įmanoma tik tada, kai ji įsitikinusi savo pozicijos pagrįstumu, disponuoja tai patvirtinančiais įrodymais ir pageidauja greičiau išspręsti bylą. Svarbu ir tai, jog be svarbių priežasčių nedalyvaujant tinkamai iškvieštam atsakovui teisėjas turėtų paaiškinti ieškovo sprendimo už akių priėmimo tvarką, pranašumus ir trūkumus. Teisėjas turi būti aktyvus ir stengtis, kad byla būtų išnagrinėta kuo greičiau. Vokietijos ZPO 331 straipsnio I ir III dalyse nustatyta, jog sprendimas už akių gali būti priimamas, jeigu atsakovas neatvyksta į teismą arba laiku nesurašo atsiliepimo, o ieškovas reikalauja nagrinėti bylą. Nedalyvaujančio ieškovo ieškinį teismas paprasčiausiai atmeta bylos net nenagrinėjęs (ZPO 330 str.). Jeigu ieškovas nesutinka, kad byla būtų nagrinėjama pagal sprendimo už akių priėmimo reikalavimus, teismas atideda posėdį ir išsiunčia neatvykusiam atsakovui pranešimą apie kito nagrinėjimo laiką ir vietą (Rusijos CPK 213² str.). Ieškovas gali būti nusistatęs prieš sprendimą už akių dėl įvairių priežasčių: dėl sprendimo už akių atšaukimo baimės, jeigu atsakovas savo ruožtu taip pat disponuoja pakankamai rimtais įrodymais; dėl svarbios atsakovo nepasirodymo teismo posėdyje priežasties ir pan.

Teismo nutartis, kuria prašymas priimti sprendimą už akių atmetamas, gali būti skundžiama atskiruoju skundu (*sofortige Beschwerde*) (Vokietijos ZPO 336 str. I d.).

Trečia, ne mažiau svarbesnė sąlyga priimti ieškovo naudai sprendimą už akių, yra ta, jog ieškovas turi įrodyti savo reikalavimų pagrįstumą. Vokietijos ZPO 334 straipsnis nustato, kad jeigu ieškovas įrodymais (dokumentais ir kitomis įrodinėjimo priemonėmis) nepagrindžia savo reikalavimų, sprendimo už akių skirsnio (330–347 str.) nuostatos netaikomos.

Be sprendimo už akių, Vokietijoje dar žinomas ir sprendimo priėmimo remiantis pateiktais įrodymais institutas (*Urteil nach Aktenlage*). Jo esmė ta, kad antrame žodinio bylos nagrinėjimo posėdyje nepasirodžius abiem šalims teismas gali savarankiškai nuspręsti remdamasis šalių iki to laiko pateiktais įrodymais (ZPO 251a str.). Toks sprendimas gali būti priimtas tik tada, kai pirmajame posėdyje buvo išklaustytos abi šalys. Tačiau neatvykusi šalis esant svarbioms neatvykimo priežastims turi teisę iki priimant šį sprendimą teismo prašyti paskirti naujo nagrinėjimo datą.

Panašios sprendimo už akių priėmimo taisyklės nustatytos ir kitose kontinentinės teisės sistemos šalyse. Pavyzdžiui, Prancūzijos CPC (*Code de Procedure Civile*) 471–473 straipsniai leidžia priimti teismo sprendimą už akių. Toks sprendimas priimamas arba kai šalis apskritai neatvyksta į teismo posėdį, arba kai ji laiku nepateikia savo rašytinių paaiškinimų. Sprendimas už akių priimamas nepriklausomai nuo to, kuri šalis – ieškovas ar atsakovas – yra pasyvi. Kai pasyvus būna ieškovas, teismas ieškinį atmeta remdamasis atsakovo pateikta medžiaga, o kai atsakovas – teismas ieškinį tenkina pagal ieškovo pateiktą medžiagą, aišku, jeigu tam yra pagrindo [3, p. 77].

Austrijos civilinio proceso teisė žino tris atvejus, kurie gali nulemti sprendimo už akių priėmimą: neatvykus į parengiamąjį posėdį, laiku nesurašius atsiliepimo į ieškinį ir nepasirodžius žodiniame bylos nagrinėjimo posėdyje [15, p. 110]. Pirmaisiais dviem atvejais priimamas vadinamasis „tikras“ sprendimas už akių (*echtes Versäumnisurteil*), o paskutiniuoju –

„netikras“ (*unechtes Versäumnisurteil*) [11, p. 193]. Pastarasis gali būti priimtas tik įvertinus abiejų šalių pateiktus įrodymus ir faktines aplinkybes (nesvarbu, ar tai būtų įvykę žodiniame posėdyje, ar šalims apsikeitus rašytiniais dokumentais), todėl kai kurie autoriai lygina jį su Vokietijos civiliniame procese numatytu sprendimu remiantis pateiktais įrodymais (*Urteil nach Aktenlage*) [15, p. 116–117].

Ispanijoje, neatvykus į teismo posėdį atsakovui, kuriam buvo įteiktas šaukimas, teismas priima sprendimą už akių ir ieškinį patenkina remdamasis ieškovo pateiktais įrodymais. Toks sprendimas siunčiamas atsakovui, taip pat pakabinamas teismo skelbimų lentoje, o jo rezoliucinė dalis skelbiama spaudoje. Atsakovas, atvykęs jau prasidėjus *ex parte* bylos nagrinėjimui, neturi teisės atlikti tų procesinių veiksmų, kurie jau turėjo būti atlikti iki jam atvykstant, tačiau gali reikalauti priimti iš jo turimus įrodymus. Sprendimas už akių vykdomas bendra tvarka, tačiau, kol nesibaigia nustatytas apeliacinio skundo padavimo terminas, ieškovas negali laisvai disponuoti išieškotu turtu [3, p. 77].

Bendrosios teisės valstybėms (Didžiąjai Britanijai, JAV) sprendimo už akių institutas taip pat nėra svetimas. Jeigu atsakovas per nustatytą terminą nepareiškia savo ketinimų gintis nuo pareikšto ieškinio, ieškovas gali reikalauti priimti sprendimą už akių. Teismas priima sprendimą patenkinti ieškinį pagal ieškovo pateiktus dokumentus ir kitus įrodymus nekviessdamas teismo posėdžio. Tačiau minėtose valstybėse dažniausiai sprendimą už akių priima net ne teisėjas, o teismo klerkas (*master of court*), netirdamas įrodymų ir nemotyvuodamas savo sprendimo. Toks sprendimas, priklausomai nuo reikalavimo, gali būti galutinis (*final*) arba tarpinis (*interlocutory*).

Sprendimo priėmimas už akių (užakinis sprendimas) buvo žinomas ir tarpukario Lietuvos civilinio proceso teisėje. Dar 1924 m. VI. Mačys rašė, jog tam, kad byla būtų greičiau išnagrinėta, įstatymai leidžia ją spręsti atsakovui nedalyvaujant. Šia priemone buvo siekiama priversti atsakovą „stoti į bylą arba pateikti paaiškinimą ir taip apsaugoti jį nuo ieškovo piktnaudžiavimų“ [2, p. 287]. Civilinės teisenos įstatymo 145 straipsnis teisėjui leido atsakovui neatvykus paskirtu laiku ir nepateikus rašytinio pasiaiškinimo dėl bylos, esant ieškovo prašymui, priimti sprendimą už akių, o neatvykus ieškovui ir jam neprašius spręsti bylą be jo – nutraukti bylą ir atsakovui prašant priteisti ieškovui atlyginti bylinėjimosi išlaidas ir nuostolius, padarytus atsakovui šaukiant į teismą arba atsakovui reikalaujant daryti sprendimą bendra tvarka, skiriant įrodymų tikrinimą arba kitokį veiksmą, reikalingą bylai išspręsti. Tačiau atsakovo neatvykimas nesuteikdavo jokių privilegijų ieškovui: spręsdamas už akių teismas patenkindavo tik įrodytus ieškovo reikalavimus (Civilinės teisenos įstatymo 146, 722 str.). Remiantis vien tuo, jog atsakovas „nestoja į teismą“, ieškinį patenkinti nebuvo galima [1, p. 150]. Sprendimo už akių nuorašas buvo siunčiamas atsakovui su pranešimu (Civilinės teisenos įstatymo 150, 725 str.). Be to, atsakovas, kurio nenaudai buvo priimtas sprendimas už akių, turėjo sumokėti ieškovui visas su byla susijusias išlaidas, o teismui – mokesčius, kai jis atšaukdavo bylą. Be to, tokį sprendimą buvo leidžiama vykdyti tuoj pat, nelaukiant, kol jis įsiteisės [2, p. 288]. Įdomi yra ir Civilinės teisenos įstatymo 145³ straipsnio ir 718 straipsnio trečio punkto norma: jei neatvykdavo abi šalys ir nė viena iš jų neprašydavo spręsti bylą be jos, byla buvo „išmetama“, nenagrinėjama ir galėjo būti vėl paskirta nagrinėti tikrai vienai arba antrai šaliai prašant.

Sprendimas, priimtas atsakovui nedalyvaujant žodiniame bylos nagrinėjime, nebuvo laikomas užakiniu sprendimu, jeigu [2, p. 287–288; 6, p. 101]: 1) atsakovas buvo pateikęs rašytinį paaiškinimą; 2) atsakovas atvykdavo į posėdį iki išsprendžiant bylą iš esmės, o teisėjas leisdavo jam pasisakyti; 3) atsakovas pats arba per įgaliotinį dalyvavo byloje; 4) jis buvo teismo posėdžių salėje nagrinėjant jo bylą ir teisėjui reikalaujant nepateikė savo paaiškinimų; 5) byloje dalyvavo keli atsakovai, iš kurių vieni atvyko, o kiti ne; ši taisyklė nebuvo taikoma tik tų neatvykusių atsakovų atžvilgiu, kurie buvo šaukti skelbiant šaukimą viešai.

Praktikoje nereti atvejai, kai pareiga atsakyti į pareikštą reikalavimą atsiranda ne vienam, o keliems asmenims (bendraatsakoviams). Užsienio šalių proceso įstatymai net ir tokiu atveju leidžia esant atitinkamoms sąlygoms priimti sprendimą už akių nedalyvaujant vienam ar keliems asmenims iš atsakovų. Tačiau tokiu atveju būtina pabrėžti, kad galimybė priimti sprendimą už akių priklauso nuo procesinio bendrininkavimo rūšies. Privalomojo bendrinin-

kavimo atveju teismas negali priimti sprendimo už akių neatvykusio atsakovo (–ų) nenaudai, nes tokio bendrininkavimo atveju bendraatsakovius sieja labai glaudūs ryšiai ir atskirai nagrinėti kiekvienam iš jų pareikštų reikalavimų negalima, pavyzdžiui, kai šalis sieja nedaloma prievolė. Jeigu bendraatsakoviams pareikštus reikalavimus teismas gali išskirti į atskiras bylas ir atskirtus reikalavimus dėl kiekvieno iš jų nagrinėti atskirai (neprivalomasis, fakultatyvinis bendrininkavimas), tokiu atveju gali būti priimamas sprendimas už akių nedalyvaujančio atsakovo (–ų) nenaudai.

Nagrinėjant bylą už akių teismas gali pasiūlyti ieškovui pateikti papildomų įrodymų. Jeigu dėl to tektų atidėti bylos nagrinėjimą, gali būti, kad naujas bylos nagrinėjimas jau nebūtų už akių, pavyzdžiui, atvykus atsakovui.

Be ieškovui suteikiamų teisių, užsienio šalių civilinio proceso įstatymai numato ir kai kuriuos jo teisių apribojimus. Ieškovas, sutinkantis su bylos nagrinėjimu už akių, negali keisti ieškinio dalyko ar pagrindo, didinti ieškinio reikalavimų. Jeigu ieškovas turėtų tokias teises nagrinėjant bylą už akių, tai iš esmės pažeistų nedalyvaujančio atsakovo interesus. Juk atsakovas yra informuojamas apie bylos nagrinėjimo laiką ir vietą, jis žino ieškovo reikalavimus ir dėl vienokių arba kitokių priežasčių į juos neatsiliepia. Nagrinėjant bylą už akių ieškovui pakeitus ieškinio reikalavimus atsakovas apie tai nežinotų, nors galbūt jis turėtų kokių nors juos paneigiančių įrodymų.

Baigęs nagrinėti bylą teismas šalims turi paskirstyti teismo išlaidas. Pagrindinis teismo išlaidų paskirstymo principas yra toks: pralaimėjusi šalis laimėjusiai šaliai atlygina visas jos turėtas teismo išlaidas. Toks pat principas taikomas ir išnagrinėjus bylą už akių. Tačiau paprastai nustatomos išimtys iš bendro principo, kai sprendimas už akių yra atšaukiamas pateikus skundą. Pavyzdžiui, Vokietijos ZPO 344 straipsnis nustato, kad dėl pagal įstatymo reikalavimus priimto už akių sprendimo atsiradusias atvykusios į posėdį šalies išlaidas, kiek jos nėra kilusios dėl priešingos šalies pareikštos nepagrįstos pretenzijos, turi padengti pati atvykusioji šalis, jeigu pateikto skundo pagrindu buvo priimtas visiškai priešingas sprendimas.

Paminėtina tai, kad kai kuriose šalyse, pavyzdžiui, Vokietijoje bei Austrijoje, sprendžiant bylas, susijusias su viešuoju interesu bei padidintu teisėjo aktyvumu siekiant nustatyti tiesą procese (šeimos ir santuokos bei vaiko kilmės ir tėvystės nustatymo bylose), sprendimas už akių negali būti priimtas [15, p. 112].

Įdomu pažymėti dar ir tai, jog sprendimo priėmimo už akių institutas yra taikomas ir apeliacinėje instancijoje. Pavyzdžiui, Vokietijos ZPO 542 straipsnis nustato, kad apeliacijos pareiškėjui neatvykus nustatytu laiku į žodinį bylos nagrinėjimą, teismas, esant priešingos šalies prašymui, atmets apeliacinį skundą priimdamas sprendimą už akių. Jeigu neatvyksta atsakovas pagal apeliacinį skundą ir apeliacijos pareiškėjas pasiūlo priimti priešininco nenaudai sprendimą už akių, žodiniai faktiniai pareiškėjo pasisakymai laikomi priimtinais. Kitos sprendimo priėmimo už akių pirmojoje instancijoje nuostatos taikomos ir apeliacinėje instancijoje.

III. Sprendimo už akių apskundimas

Asmuo, kurio nenaudai priimtas sprendimas už akių, turi teisę jį apskųsti. Vienų valstybių proceso įstatymai (pvz., Rusijos) nustato „liberalesnę“ sprendimų už akių apskundimo tvarką, kitų (pvz., Vokietijos, Austrijos) – „griežtesnę“.

Rusijos CPK 213⁶ straipsnis nustato, jog nedalyvavusi teismo posėdyje šalis, kurios nenaudai priimtas sprendimas už akių, per 15 dienų nuo jo priėmimo turi teisę paduoti tam pačiam teismui motyvuotą pareiškimą dėl sprendimo už akių peržiūrėjimo. Sprendimas už akių taip pat gali būti skundžiamas ir kasacine tvarka (Lietuvoje tai būtų apeliacijos analogas). Rusijos CPK apskundimo eiliškumas nenurodomas, todėl šalis gali laisvai pasirinkti apskundimo formą. Teismas, gavęs tokį pareiškimą, apie jo nagrinėjimo laiką ir vietą informuoja byloje dalyvaujančius asmenis ir išsiunčia jiems pareiškimo ir kartu su juo gautų dokumentų kopijas (Rusijos CPK 213⁸ str.). Pareiškimą dėl sprendimo už akių peržiūrėjimo teismas turi išnagrinėti per 10 dienų nuo jo gavimo ir priimti vieną iš nutarčių: arba atmesti pareiškimą, arba atšaukti sprendimą už akių ir atnaujinti bylos nagrinėjimą. Dėl tokios nutar-

ties gali būti paduodamas atskirasis skundas (Rusijos CPK 213⁹, 213¹⁰ str.). Kad būtų atšauktas sprendimas už akių, teismas turi nustatyti tris aplinkybes [10, p. 31]: 1) šalies neatvykimą į posėdį lėmė labai svarbios priežastys; 2) apie tas priežastis šalis negalėjo teismui laiku pranešti; 3) šalies kartu su pareiškimu pateikti įrodymai gali turėti įtakos priimto užakinio sprendimo turiniui. Visos šios aplinkybės turi egzistuoti kartu, vienos ar dviejų iš jų buvimas negali lemti sprendimo už akių peržiūrėjimo.

Prancūzijoje atsakovas už akių priimtą jam nepalankų sprendimą gali skųsti specialiu skundu (*l'opposition*) tik tuo atveju, jeigu nebuvo tinkamai informuotas apie bylą. Remiantis tokiu skundu byla atnaujinama ir ją bendra tvarka nagrinėja sprendimą priėmęs teismas (Prancūzijos CPC 571–572 str.) [3, p. 77].

Austrijoje numatyta tokia sprendimų už akių apskundimo tvarka: prašymas grąžinti į pradinę padėtį (*restitutio in integrum; Wiedereinsetzung in den vorigen Stand*), protestas (*Widerspruch*) ir apeliacija. Jeigu prašymą grąžinti bylą į pradinę padėtį pateikianti šalis turi įrodyti savo kaltės dėl praleisto termino nebuvimą (leidžiamas tik nedidelis neatsargumas), protesto padavimas nesusijęs su jokiais papildomomis sąlygomis, išskyrus protesto padavimo terminu – 14 dienų nuo sprendimo už akių įteikimo dienos. Tačiau Austrijos įstatymų leidėjas, siekdamas apriboti su protesto pateikimu susijusią galimybę vilkinti bylos nagrinėjimą, suteikė ieškovui teisę jo naudai priimto už akių sprendimo (dėl pinigų priteisimo) pagrindu pradėti vykdymo procesą be jokių papildomų skolininko teisių apsaugos garantijų [12, p. 300; 15, p. 121].

Ispanijoje atsakovas jam įteiktą sprendimą už akių turi teisę skųsti bendra tvarka, taip pat reikalauti atnaujinti bylos nagrinėjimą [3, p. 77].

Vokietijos ZPO 338 straipsnyje nustatyta, jog šalis, kurios nenaudai priimtas sprendimas už akių, turi teisę skųsti tokį sprendimą. Toks skundas (*Einspruch*) paduodamas teismui, priėmusiam sprendimą už akių, per dvi savaites; termino pradžia – oficialus sprendimo už akių pristatymas (ZPO 339 str. I d.). Skunde turi būti nurodyta: 1) skundžiamas sprendimas už akių; 2) paaiškinimas, kodėl toks skundas pateikiamas. Jeigu sprendimas ginčijamas tik iš dalies, būtina nustatyti skunde ginčijamumo ribas (ZPO 340 str. I ir II d.). Gautą skundą teismas įteikia kitai šaliai, todėl įstatyme įtvirtintas reikalavimas, kad kartu su skundu šalis pateiktų ir reikiamą kiekį dokumentų kopijų. Be to, teismas priešingai šaliai praneša, kada buvo įteiktas sprendimas už akių ir pateiktas skundas (ZPO 340 a str.). Išnagrinėjęs skundą Vokietijos teismas gali jį atmesti (jeigu jis pavėluotai pateiktas arba neatitinka formos reikalavimų) arba atnaujinti procesą. Abiem atvejais šalims nedalyvaujant teismas priima nutartį (*Beschluss*), kuri gali būti skundžiama atskiruoju skundu. Jeigu skundas teismo nutartimi yra pripažįstamas priimtiniu, teismas nustato skundo ir pagrindinės bylos žodinio nagrinėjimo datą (ZPO 341a str.). Sprendimas už akių laikomas teisėtu ir pagrįstu, jeigu jis sutampa su naujo nagrinėjimo metu priimtu sprendimu. Jeigu nesutampa, už akių priimtas sprendimas naikinamas naujai priimtu sprendimu.

Vokietijoje, kaip ir kitose šalyse, reikalaujama pagrįsti pateiktą skundą kartu su juo pateikiant vadinamąsias „puolimo ir gynybos priemones“ (*Angriffs- und Verteidigungsmittel*); šalis taip pat gali pateikti prieštaravimus apskritai dėl ieškinio priimtumo (pvz., ginčo nagrinėjimas neteismingas tam teismui; priimtas arbitražinio teismo sprendimas tuo pačiu klausimu ir tarp tų pačių šalių ir pan.).

Senesnėje Vokietijos teisinėje literatūroje buvo paplitusios trys nuomonės dėl įrodymų pateikimo laiko skundžiant sprendimą už akių ir galimo bylos vilkinimo [14, p. 192–198]: 1) pirmosios, radikaliosios krypties atstovų požiūriu, negalima atsižvelgti į per skundo pateikimo terminą nurodytus įrodymus ir paaiškinimus, kurie galėjo būti pateikti dar ruošiantis bylą nagrinėti. Šios krypties atstovų nuomone, tai būtų lyg savotiška sankcija įrodymų laiku nepateikusiai šaliai. Taip būtų užkirstas kelias bylos vilkinimui, tačiau visai neatsižvelgiama į tai, jog šalys tokių įrodymų galėjo nepateikti teismui dėl kitų objektyvių priežasčių, o ne norėdamos vilkinti procesą (pvz., negalėdamos išreikalauti oficialių dokumentų); 2) labiausiai paplitusios teorijos atstovų požiūriu, šalys įrodymus turi pristatyti kartu su skundu; tai reiškia, kad Vokietijos ZPO 339 straipsnio I dalyje nustatytas terminas galioja tiek norint pateikti skundą dėl už akių priimto sprendimo, tiek ir įrodymams, kurie dėl svarbių priežasčių nebuvo

pateikti anksčiau, pristatyti [14, p. 192]. Pavėluotai pristatytos puolimo ir gynybos priemonės nelemia bylos vilkinimo, kai jos pateiktos per sprendimui už akių apskūsti nustatytą terminą [14, p. 192–193]; 3) trečiosios teorijos atstovų nuomone, šalys įrodymus gali pristatyti iki naujo žodinio bylos nagrinėjimo pradžios, tai yra per dvi savaites ir teismo nustatytą pasirengimo laikotarpį (nustatomas tuo atveju, kai skundas yra priimtinas (ZPO 341a str.)).

Nepaisant tokios nuomonių įvairovės, praktikoje laikomasi antrosios pozicijos, kuri labiau pagrįsta ZPO normų kompleksine analize, be to, dabartinės redakcijos ZPO 340 straipsnio III dalyje nustatyta tvarka, kad skunde šalis turi nurodyti savo puolimo ir gynybos priemones.

Priešingai nei Rusijoje, Vokietijoje šalis, kurios nenaudai priimtas sprendimas už akių, apeliacine tvarka jo ginčyti negali (Vokietijos ZPO 513 str.). Tačiau to paties straipsnio II dalis numato išimtį: sprendimas už akių, kurio negalima skūsti paduodant skundą (pvz., praleidus apskundimo terminą), apeliacine tvarka gali būti skundžiamas tik tuo atveju, kai iš viso nebuvo galima priimti sprendimo už akių (pvz., šalis buvo netinkamai informuota apie bylos nagrinėjimo vietą ir laiką).

Mūsų manymu, Vokietijos ZPO įtvirtinta sprendimų už akių apskundimo tvarka labiau tinka proceso koncentruotumo principui įgyvendinti. Ji skatina šalis kartu su skundu pateikti visus įrodymus, kurie dėl svarbių priežasčių negalėjo būti pateikti rengiantis nagrinėti bylą. Be to, tai padeda taupyti apeliacinės instancijos teismų darbo laiką, jie neapkraunami bereikalingu darbu, o kartu mažėja šalių išlaidos ir trumpėja bylų nagrinėjimo trukmė.

Įdomi ir visiškai racionali yra Vokietijos ZPO 345 straipsnyje įtvirtinta norma – sankcija: šalis, pateikusi teismui skundą prieš už akių priimtą sprendimą ir pakartotinai neatvykusi į teismo paskirtą žodinį bylos nagrinėjimo posėdį, apie kurį ji buvo tinkamai informuota, netenka teisės antrą kartą skūsti jos nenaudai priimto sprendimo už akių.

1918–1940 m. Lietuvoje galiojusio Civilinės teisenos įstatymo 151 ir 727 straipsniai leido atsakovui per dvi savaites nuo dienos, kada buvo įteiktas sprendimo už akių nuorašas, prašyti teismą šaukti ieškovą ir spręsti bylą iš naujo. Be to, tiek ieškovas, tiek atsakovas galėjo paduoti apeliacinį skundą prieš už akių priimtą sprendimą (154, 733 ir 734 str.). Atšaukdamas bylą atsakovas turėjo teisę prašyti sustabdyti skubųjį vykdymą, jeigu toks vykdymas buvo leistas sprendimu už akių, tačiau teismas arba jo pirmininkas, sustabdydamas sprendimo vykdymą, galėdavo imtis priemonių ieškiniui užtikrinti. Jei atsakovas, kai buvo nagrinėjamas jo prašymas, pakartotinai neatvykdavo, jis jau netekdavo teisės prašyti atšaukti bylą antrą kartą [2, p. 289]. Kai teismas antrą kartą išspręsdavo bylą, jo pirmasis sprendimas būdavo panaikinamas. Sprendimui už akių buvo būdinga ir tai, jog ieškovui trejus metus nuo priėmimo neprašius jo vykdyti už akių priimtas sprendimas prarasdavo savo galią [2, p. 289].

Išvados

Apžvelgus užsienio valstybėse taikomo sprendimo už akių institutą, jo esmę, priėmimo sąlygas ir apskundimą galima padaryti išvadą, jog šis institutas yra viena iš proceso koncentruotumo principo garantavimo priemonių, užkertančių kelią nesąžiningoms byloms šalims vilkinti ginčo išsprendimą. Lietuvoje įstatymų leidėjas, atsižvelgęs į tarpukario Lietuvos tradicijas, į naująjį Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksą įtraukė ir sprendimo už akių nuostatas, parengtas Vokietijos bei Austrijos pavyzdžiu. Kaip seksis šias normas įgyvendinti praktiškai, kaip efektyviai jos pagreitins civilinių bylų nagrinėjimą, dabar sunku pasakyti. Tai bus jau kito straipsnio tema.

LITERATŪRA

1. **Civilinės** teisenos įstatymas. Su pakeitimais ir papildymais / redagavo Č. Butkys. – Kaunas, 1938.

2. **Mačys VI.** Civilinio proceso paskaitos. Teisių fakulteto leidinys. – Kaunas, 1924.
3. **Mikelėnas V.** Civilinis procesas. Antroji dalis. Antrasis pataisytas ir papildytas leidimas. – Vilnius, 1997.
4. **Nekrošius I., Nekrošius V., Vėlyvis St.** Romėnų teisė: vadovėlis. – Kaunas, 1996.
5. **Nekrošius V.** Civilinio proceso koncentruotumo principo įgyvendinimo galimybės // Teisė. 1998. Nr. 32.
6. **Šalkauskis K.** Lietuvos civilinis procesas. 1936–1937 m. paskaitų studentų užrašai. – Klaipėda, 1937.
7. **Хрестоматия** по гражданскому процессу / под ред. М. К. Треушникова. – Москва, 1996.
8. **Учебник** гражданского процесса / под ред. М. К. Треушникова. – Москва, 1996.
9. **Вершинин А. П.** Способы защиты гражданских прав в суде. – Санкт–Петербург, 1997.
10. **Жуиков В. М.** О новеллах в гражданском процессуальном праве. – Москва, 1996.
11. **Ballon O. J.** Einführung in das österreichische Zivilprozessrecht: streitiges Verfahren. 8. Aufl. – Graz: Leykam, 1999.
12. **Fasching H. W.** Lehrbuch des österreichischen Zivilprozessrechts: Lehr– und Handbuch für Studium und Praxis. 2., überarbeitete und ergänzte Aufl. – Wien: Manzsche Verlags– und Universitätsbuchhandlung, 1990.
13. **Grunsky W., Stürner R., Walter G., Wolf M.** Die Rechtsbehelfe gegen Versäumnisurteile im deutschen und österreichischen Zivilprozess // Festgabe für Hans W. Fasching zum 70. Geburtstag. – Wien, 1993.
14. **Kallweit U.** Die Prozessförderungspflicht der Parteien und die Präklusion verspäteten Vorbringens im Zivilprozess nach der Vereinfachungsnovelle vom 3. 12. 1976. – Frankfurt am Main; Berlin; New York, 1983.
15. **Steinhauer Th.** Versäumnisurteile in Europa: eine rechtsvergleichende Studie über die Versäumnisverfahren im deutschen, österreichischen, französischen, italienischen und englischen Recht anlässlich eines Entwurfs zur Schaffung einer einheitlichen europäischen Zivilprozessordnung. – Frankfurt am Main; Berlin; Bern; New York; Paris; Wien: Lang, 1996.

Das Versäumnisurteil in den Gesetzesvorschriften des Zivilprozesses der Ausländischen Staaten: Bedeutung, Voraussetzungen für den Erlass und Anfechtung

Doktorand Dainius Pelenis

Rechtsuniversität Litauen

ZUSAMMENFASSUNG

Im Aufsatz beschäftigt sich der Autor mit dem Versäumnisurteil. Verschiedene Fragen sind erwähnt: die Verzögerung des Prozesses durch die nicht erschienene Partei; der Erlass des Urteils als Folge der Versäumung; die Bedeutung des Versäumnisurteils; die Voraussetzungen und Anfechtung. Zu betonen ist, dass ein neues Institut in das litauische Rechtssystem eingeführt werden muss – das Urteil als Folge der Versäumung (Versäumnisurteil). Die Arbeitsgruppe der neuen litauischen Zivilprozessordnung und der Gesetzgeber sollen die führende Praxis der ausländischen Staaten und die Rechtstraditionen der Litauen in der Zeit zwischen zwei Weltkriegen (1918–1940) beachten.

